

SKAPA ETT NORDEUROPEISKT PARTNERSKAP FÖR FRED

CARL BILDT

Med basen i ett förstärkt nordiskt samarbete också på försvarsområdet skulle ett Nordeuropeiskt Partnerskap för Fred kunna byggas. Ett sådant samarbete skulle vara ett bra alternativ till ett utvidgat Nato i vår del av världen. Artikeln bygger på Carl Bildts anförande inför Paasikivi-Samfundet i Helsingfors den 3 september 1996.

När jag senast hade äran att tala inför Paasikivi-Samfundet – för nästan exakt ett decennium sedan, i december 1986 – var det ett alldeles annat Europa och en alldeles annan framtid vi diskuterade.

Även om det sovjetiska imperiets inre svaghet då börjat att träda fram, var det ändå dess yttre kraftutveckling under de två föregående decennierna som präglade mycket av utvecklingen.

Hela det nordeuropeiska och nordatlantiska området levde fortfarande med effekterna av den strategiska chock som den snabba uppbyggnaden av de ubåtsbaserade strategiska kärnvapenstyrkorna kring Kola-halvön inneburit. Och fort-

CARL BILDT är moderaternas partiordförande och EU:s Höge Representant för återuppbyggnaden av Bosnien.

farande var det möjligt att tro att det sovjetiska systemet kunde "reformeras" med en dos av den kosmetiska "perestrojka" som Gorbatjov ordinerade.

På ett decennium har allt förändrats. Historien har kastats om i ett drama som få vågade att sia om.

Omoderna kärnvapen

Vi har ännu en gång under detta sekel fått uppleva ett imperiums sammanbrott. De förment moderna kärnvapnen har plötsligt blivit omoderna, samtidigt som klassiska frågeställningar gjort en återkomst på ett sätt som gör att historiker i dag är långt mer eftertraktade än kärnvapenstrateger när det gäller att förklara de skeenden vi försöker att påverka och forma.

Om förklaringarna till denna snabba scenväxling har mycket redan skrivits och sagts. Men låt oss inte glömma den skarpa politiska debatt som under decennierna före scenväxlingen fördes i snart sagt alla

Europas länder om hur förhållandet till det sovjetiska imperiet skulle hanteras.

Realpolitikens krav kunde ingen undgå. Det hade varit dåraktigt. Men ställningstagandet mellan ideologisk fasthet och ideologisk undfallenhet i grundläggande frågor var därmed på intet sätt en självklarhet.

Samtidigt som president Reagan vid Brandenburger Tor i Berlin förklarade att "denna mur måste rivas", skrev de västtyska socialdemokraterna överslätande ideologiska dokument med de östtyska kommunisterna. Och många av de politiker som då talade om gemensam säkerhet i Europa gjorde det på basen inte av det öppna kravet på halva Europas frigörelse, utan i stället med det tysta accepterandet av halva Europas underkastelse.

I dag är så gott som allt detta annorlunda.

Och det är svårt att illustrera det bättre än med den verklighet som sedan mer än ett år tillbaka är min

dagliga – arbetet med att överbygga nationella och etniska konflikter i Bosnien och i sydöstra Europa efter den jugoslaviska statsbildningens blodiga sammanbrott.

Det stora omvandlingskeendet i samband med det sovjetiska imperiets sammanbrott innebär historien om skeenden som kom att gå långt mer smärtfritt än vad de flesta hade vågat att föreställa sig.

Tysklands återförening och de tre baltiska staternas befrielse var avgörande händelseutvecklingar också för vårt vidkommande, och även om dramat ofta var nära, kom de att ske i allt väsentligt utan våld och i allt väsentligt i politiskt samförstånd.

Med medlemskapet i EU avvisade Sverige utanförskapet, och blev delaktigt i en process där målet – en ständigt allt säkrare fred – är klart, men där medlen ständigt formas efter ständigt förändrade förutsättningar. Vi gick med i EU för att vara med och forma denna process.

Trots att steget till medlemskap ligger så nära – här i Finland står ni nu inför det första direkta valet till Europaparlamentet – står vi redan nu inför nya viktiga avgöranden i den samlade europeiska integrationsprocessen. Avgöranden där valet åter står mellan utanförskapet och delaktigheten.

Vi ser det i fyra viktiga avseenden.

För det första: Det handlar om vårt ställningstagande till den ekonomiska och monetära unionen EMU med dess tredje steg i form av en gemensam valuta. Där måste vi vara beredda att ge besked hösten 1997 för de beslut våren 1998 som avgör vilka länder som är innanför och vilka som är utanför när det tredje steget inleds 1999.

För det andra: Det handlar om vår position i det arbete som nu bedrivs inom EU:s regeringskonferens för att fördjupa samarbetet inte minst när det gäller den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Här bjuder de närmaste månaderna upp till viktiga avgöranden.

För det tredje: Det handlar om vårt agerande inför den kommande utvidgningen av EU:s medlemskrets. Här kommer kommissionsrekommendationer om inte mindre än tio ytterligare länder att föreligga efter sommaren 1997, för att förhoppningsvis leda fram till förhandlingsstart 1998 och medlemskap där sådant är möjligt omedelbart efter år 2000.

Och för det fjärde: Det handlar om vårt ställningstagande till den utvidgning och reformering av Nato som kommer att beslutas mer formellt någon gång mot mitten av nästa år. Natos ministermöte i juni i Berlin visade vägarna till det nya Nato, och konsultationer om nya relationer pågår med inte mindre än 15 länder.

Bekvämast vore måhända att se alla dessa som isolerade skeenden som vi

kan ta ställning till var och en för sig utifrån sedan gammalt etablerade doktriner.

Men det vore att blunda för det vi står inför – avgörande och sammanhängande beslut om strukturerna för Europas säkerhet och samarbete vid steget in i det 21:a århundradet.

Och till dessa måste också vi ta ställning. När omvärlden förändras förändras även vår situation – antingen genom att vi passivt accepterar det som sker, eller genom att vi aktivt tar ställning och söker forma våra egna möjligheter.

Mot nya positioner

Det linjeskifte som icke utan inrikespolitiskt tumult drevs fram i Sverige under åren efter 1991 – med dess betoning av närområdets och inte minst de baltiska staternas avgörande betydelse, dess starka engagemang i de europeiska samsamarbetsstrukturerna och dess klara distans till förlegad neutralitetsretorik – har i dag, efter ett visst återfallsskede 1995, upphöjts till hyllad nationell konsensus. Statsminister Göran Persson har mitt uttalade och starka stöd för sitt engagemang för denna linje.

Men under de närmaste åren handlar det inte bara om att förvalta det linjeskifte som redan skett, utan också om att – i nära samverkan med Finland och andra länder – kunna föra det vidare till nya ställningstaganden.

Av stor betydelse inte minst när det gäller samarbetet mellan våra bägge

länder är ställningstagandet till det tredje steget i EMU.

Skulle Sverige och Finland här hamna på olika linjer skulle det vara det allvarligaste brottet i våra samarbetsförutsättningar på mycket länge.

Hitintills har så gott som varje steg kunnat tas parallellt – EFTA i slutet av 1950-talet, frihandelsavtalet med EEC i början av 1970-talet, EES-avtalet och sedan snabbt därpå medlemskapet i EU under 1990-talet. Skulle vi efter detta gå olika vägar i EMU-frågan skulle brottet vara betydande.

Bördan ligger nu mycket tydligt på Sveriges regering att med samma engagemang och övertygelse som Finlands söka föra sitt land in i detta viktiga samarbete. Och det kräver ett aktivt politiskt ledarskap.

Och ledarskap måste vara tydligt. Det går inte att säga att det inte handlar om "ja-nu" eller "nej-nu" när det faktiskt är ett ja eller ett nej som kommer att krävas och det är nu som väljare och allmänhet vill veta vad regering och riksdag vill i denna fråga. Inte minst socialdemokraterna i Sverige borde av erfarenheterna av EU-debatten lärt sig otydlighetens alla problem.

Kärna eller periferi

De ekonomiska argumenten för den ekonomiska och monetära unionen är tydliga och klara. Även om fördelarna med delaktigheten måhända kommer först gradvis i takt med en strukturell modernisering

och integration av ekonomierna, är det uppenbart att nackdelarna med utanförskapet skulle komma omedelbart i form av högre räntor och ökad osäkerhet.

” *Ett Nordeuropeiskt Partnerskap för Fred skulle kunna innebära ett mönster där gemensamma förband för internationella operationer av den typ vi nu ser i Bosnien förberedes, utbildades och övades i olika sammanhang.* ”

Men därtill kommer de politiska konsekvenserna. Det handlar om att tillhöra samarbetets kärna eller dess periferi. Och det val vi träffar i det avseendet har konsekvenser som sträcker sig över det strikt monetära eller ens ekonomiska området. Det handlar också om vår position och ställning i Europa.

Om vårt val när det gäller EMU avgör vår position, handlar avgörandena om den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken och om utvidgningen av såväl EU som Nato på ett mer påtagligt sätt om stabilitetsförutsättningarna i Nord-europa under kommande decennier.

De tre baltiska staterna bör – därom råder enighet i våra bägge länder – tillhöra de första länder som nu bereds möjlighet till medlemskap i EU. Men på sina håll i den

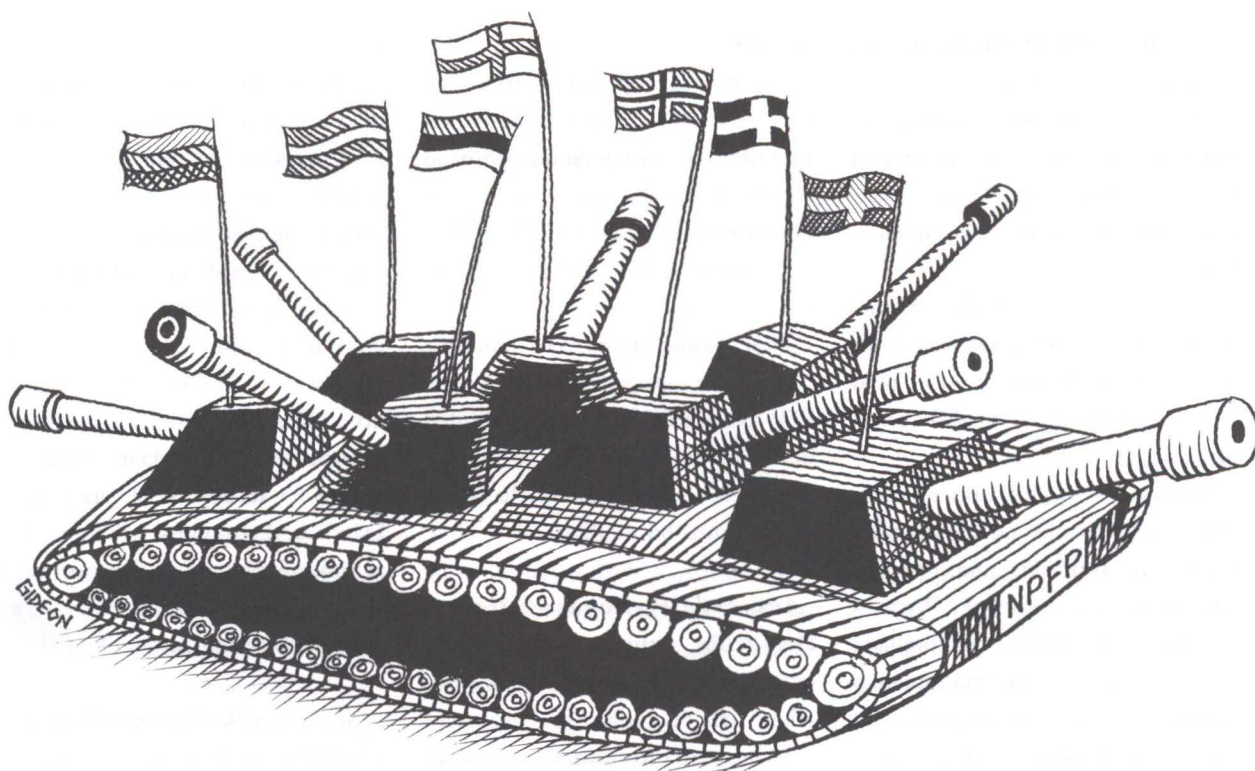
europiska debatten kan man då och då höra ett malande mummel om att de nog mår bra av att vänta ett tag.

Det måste upphöra. Våra bägge länder bör ge klart besked om att en utvidgningsförhandling som inte ger Estland, Lettland och Litauen samma startmöjlighet som de främsta i övrigt, icke kommer att vara möjlig genom att den inte kommer att godkännas av oss.

Utvecklingen därefter avgörs till stor del av de baltiska staterna själva. De skall veta, att om de i sin inre reformpolitik tar de steg som medlemskapet kräver, kommer de att ha vårt starka och odelade stöd för ett snabbt medlemskap, och att vi är beredda att ge dem all den hjälp som kan krävas för att så skall bli fallet.

Men de måste också veta, att tvekan i reformpolitiken aldrig kan kompenseras genom våra nationers stöd, och att deras möjligheter till medlemskap ytterst ligger i deras egna händer. Vi bör vara beredda att tala klarspråk om vi skulle se reformpolitiken på t ex det ekonomiska området i något land börja falera på ett sätt som sätter det för stabiliteten i det vidare området så viktiga medlemskapet för alla de tre länderna i fara.

Det är ingen tvekan om att ett medlemskap i EU också har säkerhetspolitisk betydelse. Jag tror knappast att någon kan föreställa sig att EU:s övriga medlemsstater eller dess institutioner skulle stå likgiltiga, handlingsförlamade eller neutrala om någon annan medlemsstat utsattes för

hot eller t o m krigshandlingar.

Och därtill kommer, att medlemskapet i EU för den nation som så önskar också öppnar upp dörren för medlemskapet i Västereuropeiska Unionen. Dess faktiska säkerhetsbetydelse må vara begränsad, men det formella säkerhetsåtagandet mellan dess medlemsstater är desto starkare.

Men den avgörande säkerhetspolitiska frågeställningen handlar dock om effekterna av den utvidgning av Nato som nu kommer att äga rum.

En situation i vilken Nato utvidgades med de centraleuropeiska länderna, och främst bland dessa

Polen, samtidigt som de baltiska staterna lämnades utanför, skulle kunna innebära inte bara att en möjlighet till stabilisering av deras säkerhetspolitiska situation försumades, utan att de hamnade i ett sämre läge än tidigare.

Sannolika fakta

Lägg därtill att en sådan utvidgning kommer att ske parallellt med att ett nytt och djupare förhållande mellan Nato och Ryssland också på det militära området utvecklas, och vi kan hamna i den underliga situationen att dels de baltiska staternas säkerhet kunde uppfattas som försämrade i kritiska lägen och dels

Sveriges och Finlands relation till det allt viktigare Nato skulle bli svagare än vad Ryssland skulle vara.

En sådan ordning ligger icke i vårt, och borde icke ligga i någon annans intresse heller. Och därmed har vi anledning att aktivt söka vägar för att se till att den process som nu ligger framför oss leder till en starkt säkerhet för alla i området.

Om vi utgår från sannolika fakta kan sägas, dels att de tre baltiska staterna inte kommer att tillhöra dem som får Natomedlemskap i den första omgången, dels att vare sig Sverige eller Finland nu står redo att söka medlemskap i Nato. Detta är fakta att utgå från i det läge som är dagens.

Naturligt förefaller därmed att vara att söka vägar till nordeuropeisk säkerhet och delaktighet i denna nya situation genom en utvidgad försvarssamverkan inom den vidare ram som PFP-samarbetet innebär. Detta är ett instrument vars flexibilitet bättre skulle kunna utnyttjas för att söka lösningar som förenar regionala arrangemang med förankring i de vidare europeiska och atlantiska strukturerna.

Med basen i ett förstärkt nordiskt samarbete också på försvarsområdet skulle det kunna byggas upp en struktur av Nordeuropeiskt Partnerskap för Fred (NPPF) som förenade de tre baltiska med de fyra nordiska staterna i ett nätverk av samarbete också på det militära området.

Ifrågasatt svenskt försvar

En sådan struktur skulle arbeta inom den vidare ram av säkerhets-samarbete som det nya Nato kommer att erbjuda, samtidigt som den inte skulle innebära någon förändring vare sig i Danmarks och Norges alliansanknytning med den fortsatta betydelse som denna har för den nordeuropeiska säkerheten eller i Sveriges och Finlands alliansfrihet.

Och den skulle självfallet inte rubba behovet av en yttersta säkerhetspolitisk trygghet i form av ett nationellt existensförsvar – i dag dessvärre ifrågasatt av de stora försvarsnedskärningar som sker i

Sverige.

Ett Nordeuropeiskt Partnerskap för Fred skulle kunna innebära ett mönster där gemensamma förband för internationella operationer av den typ vi nu ser i Bosnien förberedes, utbildades och övades i olika sammanhang.

Den skulle bilda en ram för gemensamt deltagande i olika vidare PFP-aktiviteter. Det skulle därmed också kunna bädda för det vidare samarbete som efter nationella beslut skulle kunna bli möjligt.

Avspända rysslandsrelationer

Den skulle förhindra att Östersjöområdet blev ett tomrum för samarbete när ny helt nya europeiska säkerhetsstrukturer kommer att växa fram.

Och den skulle – inte minst – kunna bli en naturlig bas för ett vidare samarbete med Ryssland också i dessa frågor. Icke minst för de baltiska nationerna skulle den kunna bereda vägen för ett mer naturligt och avspänt förhållande till det Ryssland som också har ett ansvar för den forna ockupationen av dem.

Diskussionen om de nya europeiska säkerhetsstrukturerna förs hela tiden mot bakgrund av den stora samhällsomvandling som sker i Ryssland. Ända sedan den påbörjades har jag tillhört dem som sett mer av det nya som växer fram än av det gamla som fortfarande dröjer sig

kvar.

I vår del av Europa möts det ryska riket och det egentliga västra Europa. Det ger Östersjöområdet speciella förutsättningar i ett utvecklingskede där vi har anledning att hoppas att inte minst den ekonomiska kraften i de ryska omvandlingen kommer att bli allt tydligare. St. Petersburg-regionen kommer med denna utveckling att kunna bli norra Europas ekonomiska kraftcentrum.

Men för att detta skall vara möjligt krävs säkerhetspolitisk stabilitet. Och ju tidigare vår region finner sin nya plats i de nya europeiska strukturerna desto starkare kan denna bli.

Stabila säkerhetsstrukturer

Under lång tid framöver kommer det nya och det gamla att strida mot varandra i den ryska omvandlingen. Det vi sett under de senaste månaderna – och dagarna – när det gäller det ryska militära uppträdandet i Tjetjenien, liksom den påtagliga politiska osäkerheten kring konfliktens hantering, är ett memento vi har all anledning att begrunda. Det finns ingen garanti för att ryskt agerande som detta axiomatiskt skulle vara begränsat till norra Kaukasus.

Stabila säkerhetsstrukturer runt Rysslands gränser skapar stabilare förutsättningar för den ryska inre reformpolitiken, genom att de reser spärrar mot de äventyrligheter som annars skulle kunna vara frestande.